

לזכרו של אריאל רוזן-צבי

רות הלפרין-קדרי

אין מתאים יותר מאשר להקדיש כנס זה לזכרו של אריאל.

אריאל היה הראשון שפעל באקדמיה ומתוכה, כדי להציב את מצוקת מעוכבות ומסורבות הגט, על סדר-יומה של הציבוריות הישראלית, וזאת בתקופה שבה עיסוק בנושאים אלה, רחוק היה מלהיחשב עיסוק ראוי, המכבד את בעליו. אריאל לא חשש מסטיגמה, מפחיתות-כבוד. במקום שבו ראה עוול קשה מנשוא, התגייס למאבק. וכך לדוגמה, הכין ב-1986, עבור ארגון נעמת, את חיבורו "פתרונות לבעיות אישות". לא היה זה פרסום אקדמי, לא חיבור שהיה אמור לקדם אותו, אבל חיבור, שללא ספק קידם את מה שהאמין בו. נאמן לאמונתו, הוסיף וכתב שנתיים לאחר מכן על "מעמדה של האשה בדין העברי", מאמר ביקורתי ואמיץ, שתחושת הכאב שבו כלפי המסורת שעליה הוא אמון, ניכרת לכל אורכו. וכך כמובן, גם בגולת הכותרת של מפעלו בדיני המשפחה, ספרו "דיני המשפחה בישראל - בין קודש לחול".

אין מתאים יותר מאשר להקדיש לאריאל כנס זה, שנערך דווקא בבר-אילן, האוניברסיטה שבה למד, ובה גם לימד.

זכיתי להימנות עם המחזור האחרון שאותו לימד בבר-אילן, ולהיות תלמידתו של אריאל. לתלמידו שלי אני נוהגת לומר, בסיום השנה, בעת העלאת דמותו ופועלו - "שלי ושלכם, שלו הוא".

אריאל גילם בתפישת עולמו ובמאבקיו, את המסר העקרוני והכל-כך מורכב: אמונה שלמה, שמותירה מקום גם להעלאת שאלות; מחויבות דתית עמוקה, שאינה חוששת מפני התמודדויות; ושיכנוע פנימי אמיתי וכן, ... ששו... אלי אתגר, נאמן לאופי "הגינני" הבסיסי, שהיה בו מאז ומתמיד.

דומתני שהביטוי המזוקק ביותר למורכבות הזו מצוי במוטו שאותו בחר ליצירתו המרכזית, ציטוט מתוך ספרו של גבריאל גרסיה מארקס, "אהבה בימי כולרה":

"כל ימיהם הכריזו בגאווה על מוצאם, על מעלותיה ההטוריות של העיר, על ערכם של שרידיה, על גבורתה ועל יופיה, אבל טחו עיניהם מלראות את החורבן שעושה הזמן. חי' א', לעומת זה, אהב אותה במידה מספקת בשביל לראותה בעיני האמת."

אני רוצה להאמין שבפועלנו שלנו, נוכל לשאת עמנו את השלמות שנוצרה מתוך המורכבות הזאת. אני רוצה לקוות שזהו מסר שאוניברסיטה זו תוסיף לקדם.

לא חולף שבוע מבלי שאשאל את עצמי: מה אריאל היה אומר על זה? כיצד היה מגיב?

המציאות הישראלית ההולכת ונעשית קשה ושסועה משנה לשנה, משועת לדמות כאריאל רוזן-צבי. בחיבור המושלם בין הניגודים באישיותו ובהווייתו, יכול היה, אילו רק היה, להקהות במשהו את המתחים, ואולי אף לאחות קרעים.

ומה היה אומר על הנושא של הכנס? מה היה אומר על ההתפתחויות בעולם ההלכה בעניין זה? מה היה אומר על בית-הדין של הרב רקמן?

בדבר אחד אנו יכולים להיות בטוחים. הוא לא היה שותק ולא היה עומד מנגד.

גם אנו איננו שותקים ואיננו עומדים מנגד. אנחנו, מארגני הכנס, משוכנעים שזוהי נקודת מבחן. אנחנו עומדים כעת בעיצומה של התרחשות סוערת בעולם ההלכה, סביב פעילותו של הרב רקמן. כמעט שלוש שנים לאחר שכתב על כך והתווה דרך לפתרון מתוך ההלכה, קם ועשה מעשה, בבחינת "אם לא עכשיו - אימתו". כמעט בודד במערכה, קורא תיגר על הממסד הרבני, מתוכו פנימה. למרות שכאן בישראל אין חשים בכך, וזו אכן אחת הסיבות לכנס עצמו, אין ספק שמדובר בצומת דרכים.

אם נאמץ לרגע תפישה היסטורית, ניתן למקם את המאבק הנוכחי בתוך רצף של נסיונות שנעשו ע"י יחידים, שפעלו מתוך ובתוך האורתודוקסיה, להציע פתרונות שיתקבלו על דעת פוסקי הדור. הנסיונות האלה היו כולם דרמטיים ומלווים במאבקים קשים ביותר. רובם ככולם נכשלו.

כך למשל, הניסיון האחרון, המקיף והמשמעותי ביותר התרחש ממש לפני מאה שנה, בעקבות הנהגתם של הנישואין האזרחיים בצרפת ב-1884, שכתוצאה מהם החלה תופעת הזוגות שהתגרשו גירושין אזרחיים מבלי לסדר גט כדת משה וישראל, וכמובן, כחלק מאותה תופעה התרבו מקרי עיכובי גט וסחיטה ע"י גברים שנישאו מחדש נישואין אזרחיים ומנעו מנשותיהן הקודמות את הגט לפי ההלכה. לנוכח מצוקה זו, ביקשו רבני צרפת פתרונות הלכתיים. משהתגבש פתרון מסוים, תחילה ע"י הרב וייל ולאחר מכן ע"י הרב אליהו חזן מאלכסנדריה שהציע הנהגת תנאי בנישואין, התחוללה סערה בעולם האורתודוקסי וגדולי הרבנים "איימו על רבני צרפת שיגזרו איסור חיתון עם יהודי צרפת, אם יוציאו החלטתם זו אל הפועל" (מתוך ספרו של הרב פריימן). שיאה של מתקפת-הנגד היה פירסום הקונטרס ההלכתי "אין תנאי בנישואין", שבו לוקטו כל חוות-הדעת השליליות והכרוזים נגד ההצעות לתיקון.

הנסיון ההוא נכשל.

בחיבורו המונומנטלי של הרב פרופ' פריימן, משנת 1945, יש סקירה מפורטת של כל הנסיונות וההצעות לפתרון שהועלו לכל אורך המאה ה-20, הצעות שהועלו כולן מתוך היהדות האורתודוקסית, ע"י רבנים מוכרים ובעלי עמדה, החל בקריאה לחידוש סמכות הפקעת קידושין, בשילוב של תנאי בקידושין - הצעה שהועלתה גם ע"י הרב טולדנו, שהיה רבה הראשי הספרדי של תל-אביב (ולאחר מכן שר הדתות); דרך

מתן הרשאה לכתיבת גט מראש בטקס הנישואין עצמו - הצעה שהועלתה גם ע"י הרב קלאצ'קין "העילוי משקלוב", וגם ע"י הרב הענקין ב-1925, מראשי אגודת הרבנים החרדים באמריקה; וכלה בויתור גמור על אישות כדמו"י.

קיים מכניזם משותף לכל ההצעות הללו, והדינמיקה של דחייתן ושל כשלונן היא אחידה. ההתחקות אחר הדינמיקה הזאת היא נושא למחקר בפני עצמו.

נסיון העבר, אם כן, משדר פסימיות. אני מעדיפה לכנות זאת - זהירות.

ודווקא מתוך הפרספקטיבה ההיסטורית הזאת, זוהי חובתנו, זוהי שליחותנו, לתת במה ליוזמה הנוכחית, בפורום המתאים לכך יותר מכל. "אם אין אני לי מי לי, ואם לא עכשיו - אימתי, ולא עליך המלאכה לגמור". אכן, לקיים דיון אמיתי, מעמיק ונוקב בנושא. כפי שאריאל היה עושה.

אילו רק יכולנו לשמוע גם אותנו בכנס הזה.

חבל על דאבדין ולא משתכחין. מי יתן לנו תמורתנו.